

Venlighed. Hurtig blev jeg fortrolig med hans sikre og sobre Saglighed, først senere saa jeg i et Glimt ogsaa hans menneskelige Styrke. Han undskyldte et Arbejdes Forsinkelse med Sygdom; jeg spurgte, om han havde Smerter, og han svarede med sit lyse Smil: *Jeg har altid Smerter.* — Saaledes som mange Aars Smerter overvundet skjulte sig bag et usentimentalt Smil, skjulte mange Aars maalbevidst Arbejde sig overvundet bag hans Arbejders usentimentale og strenge Ynde.

Der staar paa en Gravsten: Det er fagrest at dø, naar det er fagrest at leve. For Sandgren var Livet trods Sygdommen vel fagrest nu, da han var blevet den anerkendte Fører mod nye Maal og selv var paa Vej mod nye Maal. For saa vidt døde han i en lykkelig Stund. Men vi, der beundrede ham som en enestaaende Mester og holdt af ham, fordi han var et sjældent Menneske, kan ikke kalde Stunden lykkelig.

BOGVENNER I DEN RABBINSKE LITTERATUR AF RAFAEL EDELMANN

— Hvis man har spildt blæk paa en bog og paa klæderne, saa skal bogen renses først. — Saaledes siger en bogven i den middelalderlige, jødiske litteratur, og herom skriver dr. phil. Rafael Edelmann.

Allerede saa tidligt som i den talmudiske Litteratur finder man Udtryk for Jødernes Kærlighed til Bøger. Der handles i Talmud udførligt om den Ærbødighed, man skylder Bogen, og om den Omhu, med hvilken man bør omgaas den¹⁾. Ganske vist drejer det sig der væsentligt om „hellige Bøger“, altsaa om Bøger af mere eller mindre religiøs Karakter, men ogsaa Studiet af profane Bøger har været meget udbredt blandt Jøderne i den hellenistisk-talmudiske Tid ligesom ogsaa senere i den arabiske Kulturs Blomstringstid og indenfor den europæiske Kulturkreds. Gennem alle Tider har Bogen hos Jøderne haft sin Værdi hovedsagelig efter sit Indhold, og det i en saadan Grad, at man ofte var fortrolig med en Bog uden at kende Navnet paa dens Forfatter. Men den megen Omgang med Bøger har naturligvis ogsaa vakt en Interesse for deres rent bogmæssige Værdi og for deres Ydre. Dog opviser den jødiske Boghistorie ikke, som man skulde vente, en jævnt stigende Udvikling. Dertil har Jødernes økonomiske og politiske Forhold i de forskellige Lande gennem Tiderne været altfor omskiftelige. Saaledes udmærker særligt de hebraiske Haandskrifter fra Spanien fra det 13.—15. Aarhundrede sig ved

¹⁾ Se nærmere herom: Ludvig Blau, Studien zum alt-hebräischen Buchwesen und zur biblischen Litteraturgeschichte, Strassburg 1902.

deres skønne og omhyggelige Udførelse, hvorimod f. Eks. de hebraiske Trykkerier i Smyrna og Saloniki i det 18.—19. Aarhundrede leverede Bøger i stort Tal i en, bogmæssigt set, ganske elendig Forfatning, medens man i Amsterdam i det 17.—18. Aarhundrede producerede smukke, klare Tryk¹⁾.

I den middelalderlige jødiske, den saakaldte rabbiniske Litteratur finder man sjældent noget, der direkte giver Oplysninger om Behandling af Bøger og om jødiske Bogvenners Forhold til dem. Af en særlig Interesse er derfor nogle Udtalelser af to jødiske Bogvenner, Udtalelser, som i Realiteten udtrykker det samme, skønt de to Forfattere levede i hver sin Kulturkreds.

Den ene, Jehuda ibn Tibbon, en ogsaa af gejstlige og fyrstelige Personer søgt Læge, var født og opdraget i det arabiske Granada i Spanien, som han maatte forlade 1160, hvorefter han bosatte sig i Lunel i Sydfrankrig, hvor dengang den kristne-vesteuropæiske, den endnu i fuld Blomstring værende arabiske og den jødiske Videnskab mødtes. Særlig kendt blev Jehuda ibn Tibbon som Oversætter af en Række etiske og religions-

¹⁾ Om det hebr. Bogtryks Historie har afdøde Prof. D. Simonsen for 35 Aar siden i dette Tidsskrift offentliggjort en Artikel („Hebr. Bogtryk i ældre og nyere Tid“, „Bogvennen“, 1900, S. 1—12), der viser ham som den Bogven og fremfor alt som den Bogkender, han var.

filosofiske Værker, som oprindeligt var forfattet paa Arabisk, og som han oversatte til Hebraisk, hvorved de blev tilgængelige for videre Kredse og for en enkelts Vedkommende, nemlig Bachja ibn Pakuda's „Hjertets Pligter“, endog blev Folkelæsning.

Sin Kærlighed til Bøger gav han Udtryk for i en Slags etisk Testamente¹⁾ til sin Søn Samuel, som senere gik i Faderens Fodspor baade som Læge og som Oversætter.

I dette Testamente aabenbarer Jehuda ibn Tibbon sig som en lidenskabelig Bogven, der i Aarenes Løb har samlet et stort Bibliotek, hvis Pleje ligger ham stærkt paa Sinde. Det hedder deri bl. a.²⁾: „Revidér dine hebraiske Bøger hver første i Maaned og de arabiske Bøger en Gang hver anden Maaned og de indbundne Bøger hvert Kvartal og hold dem i en god Orden, for at du ikke skal behøve at søge efter en Bog, naar du har Brug for den, men du skal kende dens Plads i Reoler og Skabe. Og hvis du vilde skrive Bøgerne paa hver Reolhyld ind i et Hæfte og lægge dette ind paa vedkommende Hylde, saa at du, naar du søger efter en Bog, blot behøver at se efter i dette Hæfte, hvor Bogen staar, i Stedet for at kaste Bøgerne mellem hinanden — saa vilde det være en smukt anvendt Flid. Det samme bør du gøre med Bogskabene³⁾. — Studér Bladene i Bindene og i Brochurerne, vær omhyggelig med dem og agt dem ikke ringe; thi der findes iblandt dem meget smukke, værdifulde Ting, som jeg har samlet og optegnet. Sørg for ikke at miste nogen af de Skrifter og Breve, jeg efterlader, og studér altid dine Bogkataloger for at vide, hvilke Bøger du ejer. . . Hold dig ikke tilbage fra at laane dine Bøger til Folk, som ikke er i Stand til at købe Bøger, kun maa du være sikker paa, at de leverer dem tilbage. . . Dæk Bogreolerne til med smukke Forhæng og beskyt dem mod Vand fra Loftet, mod Mus og mod enhver Skade, thi de er din kostbareste Skat. Og naar du laaner nogen en Bog, skal du føre den ind i en Protokol, førend den

¹⁾ Saadanne etisk-religiøse Testamenter fra Fædre til deres Børn, fra Lærere til deres Disciple eller fra Rabbinere til deres Menighed udgør en hel Litteraturgren inden for den jødiske (og islamisk-arabiske) Litteratur.

²⁾ Oversat efter den af M. Steinschneider udgivne Tekst (Ermahnungsschreiben des Jehuda ibn Tibbon an seinen Sohn Samuel . . . hrsg. . . von M. Steinschneider, Berlin, 1852, S. 12).

³⁾ Et interessant Bidrag til Katalogiseringens Historie.

forlader dit Hus, og naar Bogen kommer tilbage, skal du stryge den (i Protokollen), og hvert halve Aar skal du hjemkalde alle de Bøger, du har udlånt. . .“

Den anden Bogven, der udtaler sig om Bøger og om Omgangen med dem, er Jehuda ben Samuel, med Tilnavnet „den Fromme“. Han var Jehuda ibn Tibbons Samtidige, men levede i Rhinlandet, der dengang som hele Tyskland i kulturel Henseende stod langt tilbage for Spanien og Sydfrankrig. Jehuda ben Samuel blev særlig kendt gennem et i Middelalderen og senere meget læst religiøst-etisk Værk „Sefer Chasidim“, „De frommes Bog“, som tilskrives ham og hans Skole. Dette Værk indeholder i systematisk Anordning en Samling religiøse Forskrifter i en naiv, from Tone.

Om Bøger hedder det deri bl. a.¹⁾:

§§ 645 og 649: Naar man bløder Pergament i Vand (for at gøre det bedre egnet til at skrive paa), skal man ikke lægge det til Tørring og lignende i en Bog, og man skal ikke liniere det ved Hjælp af eller oven paa en Bog, og man skal ikke benytte de ubeskrevne Steder i en Bog til at skrive noget uvedkommende paa.

§ 647: En Mand som, medens han levede, havde været meget from, viste sig en Nat i Drømme for en Ven og sagde til ham: „Jeg er blevet haardt straffet, fordi jeg i levende Live ofte har set slidte Bøger og ikke har ladet dem indbinde.“

§ 653: Hvis man har spildt Blæk paa en Bog og paa Klæderne, saa skal Bogen renses først.

§§ 655 og 694: Naar man taber Værdigenstande og Bøger ned paa Gulvet eller ned i Vandet, tages Bøgerne først op.

§ 656: Naar det er vanskeligt at lukke Spænderne paa en Bog, skal man ikke trykke paa den med Knæet for at faa den til at gaa sammen.

§ 662: Man skal ikke i Vrede slaa paa en Bog eller bruge en Bog til at slaa andre med eller som Forsvar uden i Nødværge.

§ 668: Man skal ikke ombytte en Bog med en Hund.

§ 672: Naar man afskriver Bøger, som man vil

¹⁾ Jeg har benyttet Udg. Frankf. a. M. 1924 (Das Buch der Frommen . . . hrsg. . . von J. Wistinetzki). For ikke at trætte Læserne med en ordret Oversættelse af Bogens noget udførlige Sprog bringer jeg nogle af Paragrafferne i fri Oversættelse. Af samme Grund har jeg udeladt en Del Paragraffer, der ogsaa handler om Bøger.

udlaane til andre¹⁾), skal man skrive hvert selvstændigt Afsnit for sig; hvis man nemlig skriver flere Afsnit sammen, vil man ikke kunne udlaane Bogen til én, som har Brug for ét Afsnit, naar man allerede har udlaant Bogen til en anden, som kun vil læse et andet Afsnit.

§ 676: En Mand, som var i Besiddelse af mange Bøger og plejede at udlaane dem, sagde før sin Død til sine Sønner: „Giv Agt, naar I er i Strid med nogen, at I saa ikke vægrer jer ved at laane Bøger til Vedkommende, og naar I er bange for, at han ikke vil levere dem tilbage eller vil beskadige dem, kan I forlange Pant. — I skal laane til de fattige i første Række, derefter til de rige.“

§ 678: Ved Udlaan af Bøger skal den foretrakkes, som behøver dem mest.

§ 701: Naar én er ved at kalligrafere en Bog, og et Blad ikke falder saa pænt ud som de andre, uden at der dog foreligger en Fejlskrivning, er det dog tilladt at kassere dette Blad og skrive et andet, og man overtræder derved ikke det religiøse Forbud mod unødigt Spild.

§ 1740: Da en Mand engang var ved at forfærdige Afskrifter af en (sjælden) Bog, blev der sagt til ham: „Denne gode Bog forringes jo stærkt i Værdi, naar du laver Afskrifter af den.“ Den vise svarede: „Er det da ikke fortjenstfuldt at udbrede Viden ved at afskrive Bøger, selv om de maaske derved forringes noget i Værdi? Bøger er jo ikke til for at gemmes hen, men for at studeres og afskrives.“

§ 1749: Naar én er nødt til at sælge sine Ejendele, skal han gemme Bøgerne til sidst.

§ 686: Man skal ikke betragte den Tid, man bruger til Bogpleje, som spildt.

Til Slut skal anføres en Formaning, som den ovennævnte Jehuda ibn Tibbon i sit Testamente giver sin Søn Samuel²⁾): „Min Søn! Gør dine Bøger til dine Venner og dine Bogkasser og -skabe til dine Parker og Lysthaver. Vær Vogter i disse Haver og pluk deres Roser og saml deres Frugter, Krydderier og Urter. Og hvis din Aand bliver mæt og træt, saa gaa fra Have til Have, fra Bed til Bed og fra Udsigtspunkt til Udsigtspunkt. Da vil din Lyst fornys, og din Aand vil kunne nyde igen.“

¹⁾ At udlaane Bøger gratis anbefales allerede i Talmud som en ligesaa højt fortjenstfuld Handling som den selv at studere dem.

²⁾ S. 6 i Steinschneiders Udg.

NY KUNST

Spiralryggene.

Medens Bogbinderiet i en Menneskealder har ført en agtet og højkonservativ Tilværelse, synes det nu at gaa en ny Ungdom i Møde.

Medens Problemerne hidtil var Kalvebug eller rød Niger, Beskæring eller Beskæring ikke, Guldsnit eller Flosning au naturel, Skindhjørner eller skjulte Pergaments-do. og Panden først rynkedes, naar det rette Stykke Klistermarmor, der „stod“ til den smalle eller brede Ryg, skulde vælges; saa er nu denne gyldne Tid forbi.

Fra gammel Tid har det vælske Bogbind med sit ophøjede og hule Bind ligget i Spidsen og ligget fint, langt foran Forlagsbindet, der bestandigt, men uden Held, forsøgte at lure det Kunsten af eller i det mindste at overstraale det med dejligt Guld.

Vel lader de nøjsomme og puritanske Englændere sig spise af med glat eller ru Buckram i blaat, brunt og rødt, men herhjemme maa man da være en Steen Eiler Rasmussen for at goutere den Slags. (Den virkelige Biblioman har da ogsaa London-Bogen i to Exemplarer, det ene i hel Safian med Blindtryk, efter sigende Grunden til, at Bogen blev saa god en seller).

Nu er imidlertid Øjeblikket inde til at lægge Roret om, fra Frankrig lyder nye Signaler: Bogens Ryg skal være en Staaltraadsspiral eller et Celluloidfletværk. Bladene heftes fast ved, at Spiralen stikkes igennem deres perforerede Kant og heldigvis er vi da alle saa kultiverede, at vi ikke finder paa at bruge Bogen a la Afrivningskalender, eller det som værre er.

Den egentlige Fordel viser sig først, naar Bøgerne stilles op paa Reolen, for ganske vist er den enkelte Bog lidt vaklevorn, men stiller man tilstrækkeligt mange ved Siden af hinanden, opnaar man en ganske betagende Virkning, en Virkning der i hvert Fald betager En Lysten til at tage Bøgerne ud, fordi Spiralerne filtrer sig hyggeligt ind i hinanden. Desuden kan man jo heller ikke se, hvad det er for en Bog, man faar fat i, saa man kan som Regel ligesaa godt lade være.

Desværre maa vore hjemlige Fremskridtsvenner vente endnu nogen Tid med at lade Ryggene skære af deres gamle Bøger og lade Huller bore i Bladene, for endnu er der vistnok ikke nogen her i Landet, der behersker den nye Kunst til Fuldkommenhed.

Bibliophilur.